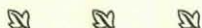

Nog niet bevestigd is de vangst van 1 ex. nabij Maassluis, van een 2e ex. bij Breukelen-Maarssen, van 2 ex. onder Veenendaal, die door den vellenkoopman DE RUITER aldaar ontvangen zouden zijn en van 2 ex. in de omgeving van Nijmegen.

Waarom de Overheid, die thans (met gesloten beurs) had kunnen toonen het cultureel streven der natuurbescherming welgezind te zijn, volkomen passief gebleven is, onttrekt zich aan mijn beoordeeling. Maar wel weet ik, dat men thans te lang beraadslaagd heeft en dat ik persoonlijk de ruïne's van Carthago gemakkelijker kan aanvaarden dan onze rivieroever's zonder otterprent, om nog te zwijgen van de blaam op de Nederlandsche natuurbescherming.

Groningen, 4 April 1940.

G. A. BROUWER.

VOGELTREK BIJ LINNAEUS.

Het tegenwoordige geslacht is al zo opgegroeid met de vogeltrek, dat het moeite kost te bedenken, hoe betrekkelijk kort het geleden is, dat er op het gebied van de trek nog allerlei zonderlinge voorstellingen heersten. Voorstellingen, die niet altijd op juistheid, maar wel op eerbiedwaardige ouderdom kunnen bogen, zoals de winterslaap der trekvogels.

Nemen we de 18e eeuw, de tijd van Linnaeus. Het verschijnsel vogeltrek was even goed als in onze tijd geen onbekende en men wist er ook al het nodige over te vertellen. En wat men niet wist, of liever foutief wist, meende men toch eigenlijk wel te weten, al kost het ons moeite bij het lezen daarvan ernstig te blijven. Want ernstig vatte men de zaak toen zeker al op.

In een bundel opstellen van Linnaeus over verschillende onderwerpen, vinden we een uitvoerig geschrift over de vogeltrek, *Migrations Avium*¹⁾. In die goede oude tijd immers ging alle wetenschappelijk werk in Latijns gewaad de wereld in en bereikte op die manier wellicht nog doeltreffender dan in een van de moderne talen een uitgebreide belangstellende lezerskring. Men moet niet denken, dat de lectuur saai is. Integendeel. Het herinnert allerminst aan Latijnse thema's uit onze Gymnasiumtijd. De stijl is „persoonlijker”, al kan geen Gymnasiast of Lyceist zich op een dergelijk argument beroepen. Zeker zou het rode potlood van een ijverig leraar er wel eens in willen krassen.

Een aardig inzicht krijgen we niet alleen uit wat er verteld wordt, ook uit die plaatsen, waar de schrijver zijn wens kenbaar maakt, op welke wijze, naar zijn mening, de trekpuzzel in de toekomst opgelost kan worden: verschillende volkeren zullen op de trek moeten letten en hun waarnemingen aan een geleerden-kring inleveren. Een vogelkundige zou speciaal in Zuid-Spanje of Italië op het komen en gaan der vogels moeten letten, dagen, maanden en vogelsoorten noteren. Hetzelfde ware gewenst in Constantinopel. Deze ruime blik op de vogeltrek dankt Linnaeus ten dele aan zijn bronnen. Hij noemt Petrus Bellonius (Belon), een beroemd ornitholoog uit de 16e eeuw, die al verkondigde, dat de trekvogels geregeld verder dan Europa reizen, een Amerikaan Catesbaeus (Catesby) voor trekwaarnemingen in Noord Amerika (Carolina en Virginië), verder een zekere Kleinius, een trekwaarnemer in Danzig en een zekere Hasselquist. Deze laatste blijkt een Oriëntreis te hebben gemaakt en bovendien in Egypte zijn ogen goed de kost te hebben gegeven. Zo zag hij in September troepen kieviten naar Egypte komen om daar te overwinteren. Linnaeus merkt op, dat wèl de Zweedse kieviten vroeg wegtrekken, maar hij durft niet te beslissen, of de trek ze ook helemaal naar Egypte zou kunnen voeren. Enkele klassieke bronnen worden niet vergeten. Zo staan behalve Plinius, ook Cicero, Ovidius en Hesychius in noten vermeld. Merkwaardig genoeg ontbreekt Aristoteles.

Welke trekvogels kent Linnaeus het beste? Vooral Zwanen, Ganzen, Eenden, verschillende

1) *Amoenitates Academicæ*, vol. IV p. 565—600. Upsala 1757. Hoewel dit opstel eigenlijk uit de pen van een assistent, C. D. Ekmarck afkomstig heet, willen we Linnaeus als de geestelijke vader kortweg de schrijver noemen. Wie maakt uit, wat alles door een van beiden bedacht of geformuleerd is?

Limicolae en kleine dagtrekkers, zoals Ortolaan en Vink. Het slechtst de trek van Zwaluwen, Gierzwaluw en de vele kleine nachttrekkers. Duidelijk illustreert dit de Blauwborst. Ik vertaal: „De Blauwborst woont in Lapland. Het is niet waarschijnlijk, dat hij een trekvogel is, omdat hij bij ons, in Upsala, nooit is aangetroffen”. Dit argument remt de ontwikkeling van de trekgedachte. Men wist uit het buitenland niets over dergelijke nachttrekkers te melden. Deze bewegingen zijn inderdaad onopvallend en de vogels houden zich verder meestal versholen in struikgewas, zodat men ze, behalve in de broedtijd in het broedgebied, overal elders over het hoofd ziet. Nog bij Gätke gold het argument van niet gezien worden als bewijs voor werkelijke afwezigheid. Meende hij niet, dat de Blauwborst de afstand van Egypte naar Helgoland in één nacht moest afleggen! Al bezigt Linnaeus wel de termen „wegtrekken” en „terugkeren”, men durfde niet de consequentie van trek te aanvaarden, wanneer er verder niets over het verblijf van de vogels bekend was. Luister naar de Veldleeuwerik: „In de herfst, in de laatste dagen van September, zien wij ze op het veld van alle kanten zich verzamelen en in de avond als het ware naar het Zuiden trekken. Over hun winterkwartieren durf ik niets met zekerheid te beweren, of ze soms onder boomwortels verborgen de winter doorbrengen, of dat ze naar Zuid-Zweden (Skåne) trekken, wat wel geloofwaardiger is, wegens de ontelbare hoeveelheid leeuweriken, die men daar in de winter vindt”.

Zo behield men, of kwam men terug tot het oude geloof aan winterslaap, waarbij men een fraai parallelisme constateerde tussen de vogels en hun voedsel: „De insecteneters of dunsnavelige zangvogels moeten zich, wanneer de insecten verborgen zijn, zelf verbergen”.

Zwaluwtrek was onbekend, al zag men allerwegen concentraties en trekbewegingen. Men dacht er niet aan, dat dit het begin van de grote reis naar Afrika zou zijn. Waarom ook? Elke aanwijzing voor een zo stoute veronderstelling ontbrak. „De Zwaluwen, zoals in het algemeen vogels, die zich met insecten voeden, verheugen ons slechts in de zomer met hun aanwezigheid. De Boerenzwaluw en Huiszwaluw overwinteren ondergedompeld in het water. Tegen het eind van September vliegen zij, voortdurend zingend, in troepen naar de oevers van stromen en meren. Eén gaat er zitten op een riet- of bieststengel, een ander komt er naast, een derde arriveert en zo neemt het aantal steeds toe, totdat de stengel doorbuigt onder de zwaarte. Met de erop zittende vogels komt hij dan onder water. In de eerste dagen van April komen ze weer boven water door een wonderlijke beschikking der Natuur, om ons de komst van het heerlijkste deel van het jaar te verkondigen”.

De bronnen van Linnaeus zijn hier wel de hoofdschuldige, vooral de bovengenoemde Kleinus, die „door schitterende waarnemingen aantoonde, dat Zwaluwen en Ooievaars gedurende de wintertijd zich onder water onderdopen”.

Ons interesseert uiteraard, wat Linnaeus aan trekgegevens heeft verzameld uit ons eigen land. Een enkele keer komt Nederland ter sprake en soms zo uitvoerig, dat we een aardig beeld krijgen van 18e eeuwse toestanden. Onze kusten en wadden leverden Rotganzen aan de poeliers. „De Rotgans overwintert zeer talrijk in Nederland. Zij worden daar in zo grote menigte gevangen, dat in Amsterdam de winkels, waar vogels verkocht worden, er geheel en al vol mee zijn”.

Linnaeus heeft in ons land kennis gemaakt met het vinkersbedrijf en zeker veel vertoefd in de hoge kringen, die toen deze sport beoefenden. Tot in details beschrijft hij dit vinken, waarbij hij nog terloops de aandacht vestigt op typisch Hollandse gebruiken, zoals ons nationale kopje thee. Ik vertaal zo letterlijk mogelijk: „In het begin van October verlaten de ♀♀ Vinken Zweden, terwijl de ♂♂ bij ons blijven. Zij alleen zoeken vreemde streken op” — daarom gaf Linnaeus ook de Latijnse naam *coelebs* — „Terwijl ze aldus wegvlugten, zoeken ze elkaars gezelschap en komen van alle kanten samen, ontelbaar veel, zodat ze tenslotte zeer grote troepen vormen. Al deze troepen vliegen langs Zuid-Zweden, Denemarken, Holstein en Holland en trekken tot Zuid-Europa toe. Ongeveer twee weken na het feest van St. Michiel komen ze in Holland, waar de hogere standen er een sportief genoegen in vinden, deze vogels te vangen.

Daartoe hebben ze een huisje op hun landgoederen bij een groep bomen staan. Dit betrekken zij tegen zonsopgang, nadat netten tot verderf van de Vinken gespannen zijn en bij de bomen zaad gestrooid is en ♀♀ Sijzen uitgezet zijn. Wanneer vele duizendtallen van deze trekvinken in de bomen binnenvallen, wippen ze stoutmoedig naar beneden op de grond, om van het zaad, hongerig als ze zijn, een ontbijt te nemen. Dan worden ze, doordat ze zich niet in acht weten te nemen, in de netten geslagen door de mensen, die binnen achter hun kopje thee zitten. Onder de vogels, die aldus gevangen worden, wordt nauwelijks 1 op de 100 een ♂ gevonden. Deze is dan met de ♀♀ een eindweegs meegegaan uit liefde voor het vrouwelijk geslacht. Voor zover de vogels deze hinderlagen ontwijken, vliegen ze verder weg naar Vlaanderen en zetten de reis naar Frankrijk en zelfs tot Italië voort. Wanneer de winter voorbij is, in Februari, als het ijs begint te smelten, keren ze troepsgewijs naar huis terug”.

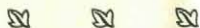
Hieruit zien we, wel heel duidelijk, dat men de trek vooral door de vogelvangst nader leerde kennen. Hierdoor kreeg men de beschikking over berichten uit een groot deel van Europa. Zo zijn het juist de Ganzen, de Eenden uit de eendenkooien, de Snippen van de jacht, de Vinken van de vinkenbaan, waarvan de trek behoorlijk werd beschreven. Linnaeus vindt verder al in zijn bronnen vermeld, hoe de Ortolaan naar Afrika trekt.

Ten slotte willen we Linnaeus nog even aan het woord laten over de oorzaken van de trek. Hij ziet direct verband met voedselschaarste. De winter verjaagt de vogels van water en moeras uit hun broedgebied. De zomer aan de andere kant droogt moerassen uit en nog andere redenen zouden aan te wijzen zijn voor het terugtrekken: de lange zomerdagen en lichte nachten zijn het gunstigst voor het groot brengen van de broedsels, de uitgestrekte Zweedse bossen bieden de beste woonplaats, ver van de mensen, ook de geboorteplaats zou zijn aantrekkingskracht uitoefenen.

Aan het eind uit Linnaeus zijn bewondering over het vermogen van de trekvogels, om naar ver verwijderde landen de kortste weg te kiezen en hier nooit van af te dwalen. Twee belangrijke richtingen ziet hij uitgestippeld: uit Zuid-Zweden naar Denemarken of Duitsland, uit Lapland naar Litauen en Polen en vandaar verder tot Turkije. Aan het nageslacht, om hier in onderlinge samenwerking der volkeren klaarheid te brengen door een waarnemersnet onder leiding van de geleerde wereld!

Bussum.

W. K. KRAAK.

VAN GROEI EN BLOEI EN JAARGETIJD.

Nu zijn wij weer aan het einde des jaars. „Natuur gaat ter rust” enz., enz. Doch het klokje van slapen gaan is voor al haar kinderen lang niet hetzelfde. Voor velen komt Klaas Vaak al in Juni, denk maar aan sneeuwkllokje, helmbloem. Ook zijn er, die midden in den zomer al een gebaar maken van „stop” zetten. n.l. de boomen en struiken, die eindknoppen maken. Sommige bedenken zich, de eindknop ontwaakt opnieuw en levert dan het Sint-Jans-lot. Dit gebeurt ook wel met niet-echte eindknoppen. Dat Sintjanslot maakt veelal weer een goede eindknop, maar ook wel eens niet, vooral bij planten, die op het gebied van eindknoppen toch al zwak in de leer zijn, zooals mijn onbetaalbare vriend Kardinaalsmuts.

Het geeft in de drie laatste maanden van het jaar een groot genoegen, op deze dingen te letten. Bijzonder aardig zijn in dit opzicht mooi recht opgeschoten zaailing eikjes in hun tweede jaar, wanneer ze nog geen zijtakken hebben en hun bladeren nog niet verloren. Dan staat de Sintjansloot netjes als een herhaling op het onderstuk: echt „da capo”.

Heel wat zingen er het liedje van verlangen. Ik bedoel nu niet alleen het dozijn of het twintigtal, dat we geregeld in de Korte Mededeelingen kunnen vermelden als bloeiend aangetroffen op Tweede Kerstdag of Nieuwejaar, met voorop Vogelmuur, Straatgras en Klein Kruiskruid.